

Structurele aandacht voor palliatieve zorg in het onderwijs

DRS. FRANK VAN WIJCK, WETENSCHAPSJOURNALIST

Palliatieve zorg heeft lange tijd te weinig aandacht gekregen in de opleidingen van zorgprofessionals en het bestaande aanbod was versnipperd. Dankzij Pasemeco en EDUPAL is nu een toolbox met onderwijsmateriaal beschikbaar op Palliaweb, die door Palliaweb en O²PZ gaat worden onderhouden en geactualiseerd. FiniVita is een praktisch voorbeeld van hoe in zulk onderwijs kennisopbouw en reflectie hand in hand kunnen gaan.

Op de website van Palliatieve Zorg Nederland (PZNL) is sinds kort de toolbox te vinden die binnen het Pasemeco- en het EDUPAL-project is ontwikkeld voor de palliatieve zorg (<https://palliaweb.nl/onderwijsmaterialen>). Het Pasemeco-project is hiermee per december 2020 afgerond. Het was gericht op de integratie van palliatieve zorg in de basiscurricula van alle geneeskundeopleidingen in Nederland. Een project dat in een grote behoefte voorzorg, vertelt dr. Annemie Courtens, coördinator Expertisecentrum Palliatieve Zorg MUMC+: “In overleg met de zeven expertisecentra palliatieve zorg kwamen we tot de conclusie dat de zorgprofessionals beter moesten worden geschoold in palliatieve zorg. In de curricula kwam het onderwerp veel te weinig aan bod.” Het leidde in samenwerking met de vakgroep en de onderwijsdirecteuren van de geneeskundige opleidingen tot een projectvoorstel. ZonMw, dat landelijk de subsidies voor palliatieve zorg coördineert, kende hieraan subsidie toe.

“In de uitwerking was het zaak met een onderwijskundige blik naar de

materie te kijken”, vertelt dr. Daniëlle Verstegen, universitair docent Onderwijsontwikkeling en Onderwijsresearch Maastricht University. “Het projectteam omvatte hierom een mix van mensen

met inhoudelijke en onderwijskundige expertise. Samen concludeerden we dat de grootste kennisleemte zat bij de bachelor- en masteropleidingen. Post-academisch aanbod was er wel. Ook waren er individuele docenten met passie voor het onderwerp, maar dat was kwetsbaar en onsamenhangend.”

Concrete beroepstaken

Het projectteam boog zich over de vraag wat een basisarts moet weten over palliatieve zorg als hij uit de opleiding komt. Courtens: “We hebben dit geformuleerd als concrete beroeps-

taken. Dus niet wat je moet weten, maar wat je moet kunnen. En van daaruit dus: wat moet je geleerd hebben? Studenten gaven desgevraagd aan de kennis hierover al vroeg in het curriculum aangereikt te willen krijgen. Docenten hadden dat niet zo ingeschat.” Dat was niet het enige obstakel. Vraag was ook hoe het in het curriculum moest worden ingepast. Daarvoor bestond eigenlijk geen ruimte. En moest het dan als keuzevak of verweven in het curriculum zelf? Met de al beschikbare onderwijsmaterialen waren de docenten onvoldoende bekend. “Die hebben we geïnventariseerd”, vertelt Verstegen,

“en we hebben zelf onderwijsmateriaal ontwikkeld over zingeving en *advance care planning*, omdat daarover weinig beschikbaar was.”

Inmiddels is alle onderwijsmateriaal dus verzameld in de al genoemde toolbox, die nu verplaatst is naar de website van PZNL, en daar samengevoegd met de toolbox van EDUPAL, voor palliatieve zorg in mbo- en hbo-onderwijs voor verpleegkundigen en verzorgenden. “Het materiaal blijft zo beschikbaar voor de opleiding”, zegt Verstegen. Courtens vult aan: “We hebben ook meteen gekeken naar hoe docenten het materiaal kunnen implementeren. Ze hebben allemaal een andere opbouw van hun curriculum, dus hebben we de informatie op maat aangeboden zodat ze er allemaal in hun eigen omgeving mee aan de slag kunnen.”

(foto: © O²PZ)

Bespreekbaar maken

Wat Pasemeco heeft ontwikkeld, wordt opgenomen in O²PZ, dat zorgdraagt voor het plaatsen van nieuw onderwijsmateriaal in de Palliaweb-toolbox, zodat die actueel blijft. O²PZ staat voor Optimaliseren Onderwijs Palliatieve Zorg en heeft als taak te bewerkstelligen dat palliatieve zorg een vaste plek krijgt in het curriculum. O²PZ doet dit door docenten/opleiders van mbo- tot wo-plus-niveau te helpen om op structurele wijze palliatieve zorg meer aandacht te geven in het curriculum en een overzicht te bieden van alle bij- en nascholingen op dit gebied.

“Ons doel hierbij is iedere zorgprofes-

sional - van verpleegkundige tot arts - eerder het moment te laten herkennen om palliatieve zorg bespreekbaar te maken en de dialoog hierover met de patiënt en met elkaar met meer kennis en vertrouwen tegemoet te treden”, zegt Marijke Dericks, programmamanager. “Onze wens is dat er een vervolg komt waarmee we het programma ook geschikt maken voor paramedici, verpleegkundige vervolopleidingen, mantelzorgers, vrijwilligers enagogisch werkers.”

De eerste reactie van de docenten/opleiders op de plannen van O²PZ was: ons curriculum zit al vol. “Maar ze zagen wel direct dat palliatieve zorg generalistische zorg is en dus aandacht verdient”, zegt programmaadviseur Jojanneke van Staveren. “Dus hebben we een raamwerk ontwikkeld waarin kennis, vaardigheden en gedragsuitingen staan die de zorgprofessionals moeten beheersen en die proberen we in de overkoepelende curricula een plek te geven. In het raamplan van de artsopleiding is dit al gelukt, waarbij natuurlijk helpt dat in de toekomstplannen van de Federatie Medisch Specialisten palliatieve zorg ook een thema is.”

Verder heeft O²PZ netwerken opgericht met contactpersonen van de afzonderlijke opleidingen. Hierin zijn alle hbo's aangesloten en al 90% van de mbo's. “Samen kijken we wat er al in hun opleidingen zit en wat we met andere casuïstiek of kleine aanpassingen kunnen aanvullen”, zegt Van Staveren. “Ook zijn we onderwijsmateriaal, leerdoelen en praktische opdrachten aan het verzamelen voor toepassing in de lessen, in aanvulling op de toolbox die Pasemeco al heeft ontwikkeld. En we brengen in kaart - ook op Palliaweb - wat er is aan bij- en nascholing, en daaraan hangen we in overleg met het veld kwaliteitscriteria. Niet alles haalt de meetlat en er zijn nog meer docenten nodig. Daarvoor hebben we een vervolgtraject aangeraden aan ZonMw en het ministerie van VWS.”

Digitaal onderwijs

Een partij die gespecialiseerd is in het ontwikkelen en aanbieden van onderwijs op het gebied van palliatieve zorg, is FiniVita, een initiatief van Stichting Leerhuizen Palliatieve Zorg. Specialist ouderengeneeskunde dr. Kees Goedhart: “Wij ontwikkelden in 2019 het Digitaal Leerhuis als basis van het leerpad Palliatieve zorg. Dit is ontwikkeld voor de grootste groep zorgmedewerkers in verpleeghuis- en thuiszorg: de verpleegkundigen en verzorgenden niveaus drie en vier. Hiermee willen we bewerkstelligen dat leren en reflecteren over de palliatieve zorg een vanzelfsprekend onderdeel is van de dagelijkse praktijk.” Specialist ouderengeneeskunde en kaderarts Palliatieve zorg drs. Lotte Vonken vult aan: “Het is een concept dat aansluit bij wat nu nodig is: geen basistraining van vier

dagdelen meer, maar een e-learning met twee interactieve sessies op de werkvloer om te reflecteren op wat in de eigen werkpraktijk gebeurt. Dit gebeurt ook met mensen van de werkvloer, vaak verpleegkundigen die een consultfunctie Palliatieve zorg hebben en dus ook aansluitend in de praktijk kunnen worden geconsulteerd.”

Bij veel zorgprofessionals leeft nog steeds het idee dat palliatieve zorg terminale zorg is, stelt Goedhart. “Het kan over de laatste drie dagen gaan, maar ook tot vijf levensjaren, en dat

vergt andere kennis- en communicatiecompetenties. Daarom hebben we bewust gekozen voor een train-de-trainerprogramma, om de opgedane kennis verder uit te dragen binnen de eigen organisatie.”

Inmiddels is FiniVita ook bezig met de ontwikkeling van onderwijs voor niveau twee, basisartsen en verpleegkundig specialisten. “Dit moet *tailormade* zijn”, zegt Vonken. “O²PZ kijkt mee om het optimaal te laten aansluiten op de vragen die bij deze groepen leven.”

Dit ben ik

Pasemeco heeft zijn activiteiten formeel afgesloten met een symposium, waar onder andere de film *Dit ben ik* is gepresenteerd (<https://youtu.be/9lrFPnmMDwY>). Hierin vertellen vier palliatieve patiënten en een ouder van een palliatieve patiënt over hun ervaringen met de palliatieve zorg en de daarbij horende levensfase. De vier domeinen van palliatieve zorg - somatisch, psychisch, sociaal en zingeving - komen hierbij allemaal aan bod.

De video kan worden gebruikt als lesmateriaal om studenten inzicht te geven in de belevingswereld van palliatieve patiënten, en in wat voor hen belangrijk is in het contact met de arts.